

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף צד

(בעמוד הקודם)

אמר אביי ר' שמעון בן יהודה ובית שמאי וכו': כל התנאים הללו סוברים ששינוי לא קונה (כלומר לא מעביר את החפץ מרשות הבעלים הראשונים).

רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן: לגבי צמר שצבעו שאפילו הכי חייב לתיתו לכהן.

בית שמאי מאי היא וכו'

נתן לה חטין באתננה: נתן לזונה חטים ב'אתנן' ולאחר מכן היא עשתה מהם סולת, בברייתא אחת כתוב שהסולת אסורה להקרבה על גבי המזבח (כי 'אתנן' אסור בהקרבה), ואילו בברייתא אחרת כתוב שמותרת להקרבה. וביאר רב יוסף על פי ברייתא נוספת שזו בעצם מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

מאי טעמיה דבית שמאי: נאמר "לא תביא אֶתֶנָּן זֶזְנָה וּמִחִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל נָדָר כִּי תִזְעַבְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ **גַּם** שְׁנֵיהֶם" המילה 'גם' באה לרבות 'שינוייהם' שאפילו אם האתנן השתנה הוא אסור.

ובית הלל אמר קרא הם: כלומר במילה 'שְׁנֵיהֶם' רמוזה המילה 'הם' למעט שדוקא הם כמות שהם אסורים, ולא שינוייהם.

ובית שמאי: לומדים מ'הם' למעט ולדוניהם שאינם אסורים באתנן.

ובית הלל: סוברים שממעטים מ'הם' את שני הדברים (שינוייהם, וולדוניהם).

קושיא: **ובית הלל נמי הכתיב גם:** מה יענו בית הלל על המילה 'גם' שלכאורה באה לרבות אפילו שינוייהם? הגמרא נשארת בקושיא.

רבי אליעזר בן יעקב מאי היא וכו':

כיצד מברך: בלשון תמיהה. איך הוא מברך? הרי אין זו ברכה אלא ניאוך (= גידוף). 'בוצע' = גוזל.

מוכח שלמרות שהוא עשה שינוי מעשה בחיטים והפך אותם ללחם, הם נשארו של הבעלים ולכן הוא לא יכול לברך על גזל.

ר' שמעון בן אלעזר מאי היא וכו':

כל שבח שהשביח גזלן: גנב חפץ והשביח אותו, 'ידו על העליונה' להחליט האם לקחת את השבח לעצמו ולהחזיר את החפץ ללא השבח, או להחזיר את החפץ עם השבח ולומר לנגזל 'הרי שלך לפניך'.

קושיא: מאי קאמר: הרי הלשון 'הרי שלך לפניך' מתאים למקרה שהחפץ ירד מערכו והגנב מחזיר אותו לבעלים כמות שהוא, ולא למקרה שהוא השביח?

רב ששת מתריץ: כוונת הבריייתא כך - גזלן ידו על העליונה ולכן אם הוא השביח את החפץ הוא לוקח לעצמו את השבח ומחזיר את החפץ בלי השבח, ואם החפץ הכחיש הוא מחזיר אותו כמו שהוא. והטעם שהוא מחזיר את החפץ ולא משלם את דמיו, בגלל שהשינוי שנעשה בחפץ אינו מוציא אותו מרשות הבעלים.

קושיא: אי הכי: כשהשביח החפץ מדוע הגנב לא מחזיר גם את השבח לבעלים, והרי החפץ שייך להם ואם כן החפץ שלהם השביח. **תשובה: אמרי:** באמת היה עליו להחזירו אלא שחכמים תקנו שהשבח של הגזלן כדי שהגזלנים ירצו לחזור בתשובה.

ר' ישמעאל מאי היא וכו':

מצוות פאה: עיקר המצוה להפריש 'בקמה' לפני הקצירה שנאמר "לא תכלה פאת שְׂדֶךְ לְקָצֵר".

העומרים: לאחר הקצירה.

הכרי: לאחר הקצירה עושים ערימה מהעומרים והיא נקראת 'כרי'. לאחר מכן עושים 'מירוח' - מחליקים את הערימה עם ה'רחת'. המירוח הוא גמר מלאכת התבואה ואז התבואה מתחייבת במעשרות.

ולכן כל עוד הוא לא מירח, הוא נותן לעני את הפאה מהכרי עצמו. אבל לאחר שהוא כבר מירח, הוא קודם מפריש מעשרות ואחר כך נותן לעני את הפאה. הטעם לכך כדי שהעני לא יצטרך לתת מעשרות ממה שיקבל ויפסיד חלק מהפאה. ביאור הדבר, אם הוא היה נותן לעני את הפאה לפני המירוח, העני היה פטור מלהפריש

מעשרות כי הפאה היא הפקר והפקר פטור ממעשרות. אבל לאחר המירוח התבואה כבר התחייבה במעשרות ועכשיו אם הוא נותן לו פאה מהתבואה, העני חייב להפריש ממנה מעשרות. ולכן קודם יפריש בעל הבית מעשרות על כל התבואה ואז יתן לעני פאה מעושרת.

משום ר' ישמעאל אמרו: אפילו אם הבעלים לא הפריש פאה עד שהוא עשה מהתבואה בצק, הוא צריך להפריש פאה מהבצק ולתת לעני. אמנם תנא קמא חולק וסובר שלאחר שעשה ממנה בצק הוא פטור מפאה. טעם המחלוקת, האם שינוי קונה או לא. לדעת תנא קמא שינוי קונה ולכן הבעלים קונה את הפאה (כי היא 'ממון שאין לו תובעים' והוא קנה אותו על ידי השינוי), אבל לדעת רבי ישמעאל שינוי לא קונה.

קושיא: א"ל רב פפא לאביי: האם כל התנאים טרחו ועמלו להשמיע לנו שהם סוברים כבית שמאי ששינוי לא קונה, והרי אין הלכה כבית שמאי? תירוץ: **אמר ליה:** הם סוברים שבית שמאי ובית הלל לא נחלקו בזה וגם בית הלל מודים ששינוי לא קונה לגזלן.

אמר רבא: רבא דוחה. אין ראייה מכל התנאים הנ"ל ששינוי לא קונה בגזלן, כי בכל מקרה יש סיבה מיוחדת מדוע שם שינוי לא קונה.

הואיל ויכול להעבירו על ידי צפון: בגלל שניתן להוריד את הצבע מהצמר על ידי סבון, ושינוי החוזר לבריתו (- שינוי שיכול לחזור למצבו הראשוני) אינו נחשב שינוי.

משום דאימאסי: דוקא באתנן השינוי לא מועיל כי עדיין זה מאוס להקרבה לה'.

משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה: גם אם שינוי קונה, הפרשת חלה בכזה מצב זו מצוה הבאה בעבירה ואי אפשר לברך עליה.

אלא בהכחשה דהדר: מדובר שם בהכחשה החוזרת. כלומר בבהמה שהוכחשה שהבעלים יכול לפטם אותה בחזרה והיא תחזור למצב שהיתה בו קודם הגזילה. ולכן זה לא נחשב לשינוי. אבל אם יכחיש אותה באופן בלתי הפיך יתכן ששינוי קונה והוא לא יוכל לומר לבעלים 'הרי שלך לפניך', אלא יצטרך לשלם להם את החפץ כפי שהיה שווה בשעת הגזילה.

אלא לענין פאה: דוקא בפאה שינוי לא מועיל וחייבים להפריש גם לאחר מכן, משום שנאמר פעמיים בתורה **"לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֶתָּם"** ללמד שבכל מקרה צריך לתת להם את הפאה.

וכי תימא ליגמר מיניה: ואם תאמר שנלמד מפאה לכל מקום ששינוי לא קונה. **תשובה:** **מתנות עניים שאני:** מתנות עניים שונים משאר דברים ואי אפשר ללמוד מהם. וכמו שהסתפק רבי יונתן.

דבעי ר' יונתן: רבי יונתן הסתפק האם הטעם שרבי ישמעאל סובר שצריך להפריש פאה אפילו מהעיסה, בגלל שהוא סובר באופן עקרוני ששינוי לא קונה בכל מקום. או שבכל מקום שינוי קונה ובפאה יש לימוד מיוחד 'תעזוב יתירא' (נאמר פעמיים כנ"ל).

אנו רואים שלרבי יונתן היה ברור שאי אפשר ללמוד מפאה לשאר המקומות, (רק הוא הסתפק אולי רבי ישמעאל סובר באופן עקרוני ששינוי אינו קונה בכל מקום).

קושיא: **ואם תמצוי לומר:** איך יכול להיות שרבי יונתן הסתפק שמא רבי ישמעאל סובר ששינוי אינו קונה, הרי אם כן קשה - מדוע נכתב 'תעזוב יתירא' והרי אין צורך בכך? וכן קשה לדעת רבנן שסוברים ששינוי קונה בפאה (ולכן לא מפרישים פאה מהעיסה), מדוע נכתב 'תעזוב יתירא'? (הרי הם לא לומדים ממנו שצריך להפריש גם לאחר השינוי, ואם כן מה זה בא ללמד?).

תירוץ: **מבעי ליה לכדתניא המפקיר כרמו:** המפקיר את כרמו ולמחרת בבוקר קם ובצר את הענבים שבכרם - הוא זכה בכרם בחזרה. ולכן לגבי מעשרות הוא פטור משום שהפקר פטור ממעשרות. אבל לגבי פרט עוללות שכחה ופאה, הוא חייב, משום שיש לימוד מיוחד 'תעזוב יתירא' בכל אחד מהם, ללמד שאפילו בהפקר חייבים.

*

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר: שאם החפץ הוכחש הגזלן יכול להחזירו לבעלים כי שינוי אינו קונה.

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין: שור שהרג שור, הנבילה שייכת לניזק ושמים כמה היא שווה ואת ההפרש משלם המזיק. אבל גנב בהמה ומתה או

הוכחשה, לא שמים אותה כמה היא שווה, אלא היא שייכת לגנב ועליו לשלם כפי שהיתה שווה בשעת הגניבה. מוכח ששינוי לא קונה.

בשלמא לרבא: לדעת רבא ניחא. רבא פירש שר' שמעון בן אלעזר מדבר בהכחשה החוזרת ולכן שינוי לא קונה שם. ממילא אין סתירה בדברי שמואל. כי בשינוי החוזר הוא סובר שהשינוי לא קונה ובשינוי שאינו חוזר (כגון שהבהמה מתה או הוכחשה ללא תקנה) הוא סובר שהשינוי כן קונה. אבל לדעת אביי הסובר שרשב"א מדבר בהכחשה שאינה חוזרת, קשה, כי לפי זה נמצא שיש סתירה בדברי שמואל.

תירוץ: אביי מתני הכי: אביי גורס ששמואל אמר 'אמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר', אבל שמואל עצמו לא סובר כן אלא ששינוי קונה.

*

גזילה הנשתנית: גזילה שהשתנתה, הגזלן מחזיר אותה לבעלים כפי מצבה העכשוי, גם אם היא השביחה. בגלל ששינוי לא קונה.

ואם תאמר משנתנו: ואם תקשה ממשנתנו מדוע הגזלן עצים ועשן כלים משלם כשעת הגזילה ולא מחזיר את הכלים השווים יותר? והתשובה: משום 'תקנת השבים' שהגזלנים ירצו לחזור בתשובה.

קושיא: ומי אמר ר' יוחנן הכי וכו'?

לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור: נאמר במשנה לגבי 'ראשית הגז' - אם הבעלים צבע את הצמר הוא פטור מלתת אותו לכהן. כאן לא שייך 'תקנת השבים', ובכל אופן הבעלים קונה את הצמר בשינוי.

תירוץ: אמר להו ההוא מדרכנן ורבי יעקב שמיה: באמת רבי יוחנן סובר ששינוי קונה, אבל במשנתנו מדובר שגזל עצים חתוכים ובנה מהם כלי בלי לשנות אותם, וניתן לשלוף אותם ממקומם ולהחזירם לבעלים. ולכן אמר רבי יוחנן שבכזה מקרה הגזלן לא קונה את החפץ מהתורה מכיון שזהו 'שינוי החוזר לברייתו' והוא לא נחשב שינוי. אמנם בכל אופן רבנן תקנו שלא יצטרך להחזיר אותו לבעלים מפני תקנת השבים.

*

תנו רבנן הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו: את הגזילה או את הריבית שלקחו באיסור, אין לנגזל או ללווה לקבל מהם את הכסף בחזרה.

בימי רבי נשנית משנה זו: רבי תיקן זאת רק לדור שלו בגלל המעשה שהיה. (תוס').

מיתני הניח להם אביהם מעות של רבית: האב נפטר והוריש להם כסף שהוא גבה אותו בריבית. הם לא חייבים להחזיר את הכסף ללווה. הגמרא מדייקת – דוקא הם לא צריכים להחזיר, אבל האבא עצמו היה צריך להחזיר! קשה על הברייתא הנ"ל.

דחיה: בדין הוא: באמת גם האבא לא חייב להחזיר, והסיבה שכתבה המשנה שהבנים לא צריכים להחזיר בגלל הסיפא. שבמקרה שהאבא הוריש 'דבר המסויים' כלומר שכולם מכירים שהוא גזל אותו והוריש אותו לבניו, הבנים חייבים להחזיר אותו מפני כבוד אביהם שלא יזכרו שהוא היה גזלן.

קושיא: ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר?: והרי האבא לא עשה 'מעשה עמך' ולכן הם לא חייבים בכבודו. וכמו לגבי איסור לקלל נשיא.

תירוץ: כדאמר רב פנחס: כמו שרב פנחס אמר במסכת חגיגה שמדובר ב'שעשה תשובה', כך נאמר גם כאן שהאבא עשה תשובה לפני שמת. **קושיא: אי עשה תשובה:** אם כן מה הכסף עושה אצלו, כלומר למה הוא לא החזיר אותו בעצמו? **תשובה:** הוא לא הספיק להחזיר עד שמת.

תא שמע הגזלנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין: הגמרא מקשה: **גזלנין מאי שגבו איכא?:** מה שייך לגבי גזלנים לומר 'מה שגבו?' הרי אם הם גזלו את הכסף הם באמת גזלנים, ואם הם 'גבו' את הכסף כדין הם לא גזלנים. **ומתרצת: אלא אימא:** 'הגזלנין' הכוונה למלוי בריבית שגבו את הריבית מהלווים שלא כדין, ואפילו שהם כבר גבו הם צריכים להחזיר.

קושיא על דברי הברייתא הנ"ל שמלוי ברבית שמחזירים את הכסף לא מקבלין מהם.

תירוץ: אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם: הם מצידם צריכים לבוא ולהחזיר אבל לא מקבלים מהם את הכסף. ומדוע הם צריכים להחזיר מצידם? כדי לצאת ידי שמים.

ת"ש הרועים והגבאין והמוכסין: קשה להם לחזור בתשובה כי הם גוזלים את הרבים והם לא יכולים לדעת למי להחזיר. הרועים מוליכים את הבהמות לשדות אחרים, הגבאים של המלך גובים מיסים יותר מהראוי, וכן המוכסים גובים מכס יותר מהראוי. הברייטא אומרת שהם מחזירים למי שהם מכירים שהם גזלו אותו.

קושיא על דברי הברייטא הנ"ל שגלזנים שמחזירים את הכסף לא מקבלין מהם.

תירוץ: אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם וכו': כנ"ל.

קושיא: **אי הכי:** א. מדוע תשובתם קשה הרי בכל מקרה הנגזלים מוותרים להם על הכסף. (ואפילו שהם רוצים לצאת ידי שמים וללכת להחזיר מצידם, הם יכולים להכריז שכל מי שנגזל מהם שיבוא לקבל את הכסף בחזרה, אמנם הם לא יצטרכו לשלם את הכסף. כלי חמדה). ב. נאמר בסיפא של הברייטא שאת שאר הכסף שגזלו והם לא מכירים ממי הם גזלו יעשו בהם צרכי ציבור כגון בורות מים לשתייה לעם ישראל, שאז הנגזלים יהנו מהכסף.

תירוץ: **אלא לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה:** הברייטא הזו נשנתה לפני תקנת רבי ולכן היא אומרת שהם צריכים להחזיר את הכסף.